

15. Evropská esejistická soutěž pro studentky a studenty 2026

vyhlášená

Dr. Albertem-Peterem Rethmannem, spolkovým předsedou Ackermann-Gemeinde,
a doc. Dr. Matějem Spurným, předsedou Společnosti Bernarda Bolzana

Téma:

**„Univerzální lidská práva –
nádherný mýtus světa včerejška?“**

2. místo:

Lina Bouhrass, 22 let, obor studia: Integrovaná evropská studia

Mezi vlastnictvím a nárokem

Martin Luther King Jr. kdysi popsal nespravedlnost kdekoli jako hrozbu pro spravedlnost všude – jako bychom byli všichni propojeni v jednom jediném morálním celku. Univerzální lidská práva spočívají ve stejném příslibu: že důstojnost nemůže být teritoriální, že rovnost nemůže být selektivní. A přesto má slovo „univerzální“ v sobě něco podivně křehkého. Naznačuje pevnost, stálost, morální základ, který nemůže být zrušen. Když se však člověk podívá na dějiny a současnost lidských práv blíže, začne se tato stabilita rozplývat.

Univerzální lidská práva nepopisují svět, který existuje, ale svět, který by existovat měl. Nevytvářejí rovnost, svobodu ani důstojnost, nýbrž je pouze deklarují. Zakotvují ideál do práva a vyzývají realitu, aby ho následovala. Možná právě v tom spočívá jak jejich síla, tak jejich slabost.

Často jsem si kladla otázku, co znamená, že moderní řád lidských práv byl kodifikován státy, které po staletí vládly říším, rozdělávaly kontinenty a organizovaly svět podle hierarchie vykořisťování. Stejně mocnosti, které si kdysi činily nárok na země a národy, později prohlásily univerzálnost lidské důstojnosti. Je těžké nevnímat zde žádné napětí –

historický zlom, který nelze zcela překonat. Dalo by se dokonce říci, že jazyk lidských práv nabídl způsob, jak vstoupit do nového morálního řádu, aniž by zcela rozložil struktury toho starého.

To je důvod, proč někdy váhám, když jsou lidská práva používána jako důkaz morální převahy. Evropská unie byla například oceněna Nobelovou cenou míru, protože proměnila kontinent válek v prostor spolupráce. A přesto stejný politický řád provozuje zadržovací zařízení na svých vnějších hranicích a otázku řízení migrace do značné míry prezentuje jako otázku bezpečnosti. Nazvat to pokrytectvím se mi zdá však příliš jednoduché. Evropský projekt nikdy nebyl prostý moci. Vždy byl také dohodou zájmů. Nepříjemná pravda by mohlo být, že lidská práva nikdy neexistovala mimo politické kalkuly. Jsou do nich zapuštěna. Právě proto znamená nárok na univerzálnost také zvláštní odpovědnost – především pro ty politické řády, které tento nárok historicky formulovaly. Samotná deklarace odpovědnosti si však nezaslouží žádné uznání, pokud nedojde ke složení účtů. Složení účtů minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Univerzálnost bez odpovědnosti zůstává slibem bez důsledků – a je tak náchylná k instrumentalizaci.

Pokud univerzální lidská práva ztělesňují ideál vyhlášený ve světě charakterizovaném nerovností, pak byla od počátku také ideologická. Práva spravují moc a jsou zakotvena v institucích. Jsou závislá na státech, které rozhodují o tom, kdy a jak budou uplatňována. Mohou být omezena, pozastavena, interpretována a tím i instrumentalizována. Když se násilí vydává za politiku – jako regulace hranic, jako řízení populace, jako bezpečnostní legislativa, začíná na sebe brát masku legitimacy. V takových chvílích se zdá, že lidská práva ztrácejí svůj význam.

A stejně se jich nemohu vzdát. Jako dcera marockých přistěhovalců se s univerzálními lidskými právy nesetkávám jako s filozofickou či právní abstrakcí. Setkávám se s nimi jako s nárokem. Jsou řečí, kterou mohu trvat na tom, že patřím do společnosti, která mi toto místo ne vždy dobrovolně poskytla. Jsou slovníkem, jímž mohu požadovat, aby rovnost byla víc než jen symbolická, aby svoboda nezávisela na původu, aby důstojnost nebyla podmíněná. Pro ty, kdo neprožívají práva jako samozřejmost, nejsou děděnými jistotami, ale tvrdě vybojovanými požadavky.

To je paradox, který nelze vyřešit: lidská práva jsou ideologická, a právě proto mohou klást odpor. Nevznikají mimo moc, nýbrž působí uvnitř ní. Protože jsou však kodifikována jako univerzální, vytvářejí měřítko, podle kterého se moc musí ospravedlňovat. Vytvářejí propast mezi proklamací a praxí. Z této propasti vychází má kritika. Demokracie nepřežívá sama o sobě jen díky stabilitě. Přežívá a rozkvétá díky trvání na tom, že přítomnost není konečnou podobou politického uspořádání. Dech demokracie je úsilí o něco lepšího.

V tomto smyslu nebyla univerzální lidská práva nikdy mýtem ztracené minulosti. Vždy byla pojímána jako mýtus zítřka – jako projekce, která přesahuje podmínky, z nichž vzešla. Nepotvrzují žádný morální výkon, ale odhalují morální selhání. Teprve když jsou prohlášena za pevné vlastnictví, ztrácejí svou rušivou sílu a stávají se dekorativními. Pokud však zůstávají spíše požadavkem než vlastnictvím, zachovávají si svůj rebelský a emancipační potenciál. Neměly by sloužit k omlouvání či zastírání dějin, ale k jejich konfrontaci.

Univerzální lidská práva vznikla ve světě, který byl ještě prostoupen imperiální mocí. Přesto zůstávají jediným globálně srozumitelným systémem, skrze nějž mohou lidé na okraji oslovovat střed společnosti. Jejich opuštění by staré mocenské sítě neoslabilo, nýbrž by je ponechalo nepopřené. Pokud mají lidská práva zůstat více než jen morálním slovníkem, musí rozpoznávat násilí a nespravedlnost dříve, než se z nich stane jen podívaná. Teprve tehdy – a jen tehdy – se jejich univerzálnost může proměnit z prohlášení v odpovědnost.

Možná jsou univerzální lidská práva mýtem. Nikdy však nebudou mýtem včerejška. Zůstanou slibem, který se vztahuje k zítřku – a dokud budou spíše požadavkem než vlastnictvím, budou demokracie a s ní i lidstvo dál dýchat.

Překlad: Kamila Novotná